

УДК 316.1

DOI <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2019.24.4>

ФІЛОСОФІЯ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА В СИТУАЦІЇ КРИЗИ ОСВІТИ

Людмила Деніско

*Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка,
Навчально-науковий інститут бізнесу і менеджменту,
кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін
вул. Алчевських, 44, 61004, м. Харків, Україна*

Світлана Пилипенко

*Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка,
Навчально-науковий інститут бізнесу і менеджменту,
кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін
вул. Алчевських, 44, 61004, м. Харків, Україна*

Олена Мошинська

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
кафедра іноземних мов № 1
вул. Пушкінська, 77, 61024, м. Харків, Україна*

Сучасне суспільство є досить складним та динамічним. Про це свідчить неоднозначність визначення сучасного суспільства, що відображає полярність моделей освіти та множинність освітніх викликів.

Для вирішення наявних проблем пропонуються різні моделі, рішення, програми подолання кризи. Ідеться про перехід системи освіти від принципу підпорядкованості інститутів освіти до принципів автономії та відповідальності перед суспільством за результати своєї освітньої діяльності.

Освітні практики, побудовані на принципах абсолютизації сциєнтизму, монолігізму, авторитарності, вертикалі підпорядкування, консерватизму та одномірності навчання нині не відповідають вимогам сучасності і викликають значну критику. Для освіти головним пріоритетом має бути людина в її ціннісному вимірі. І це є одним із головних напрямів трансформації освіти.

Сьогодні є труднощі, пов'язані з ефективним використанням фахових знань. Це підсилює бажання молоді отримувати освіту за стандартами Західної Європи.

Криза освіти торкнулася не лише інститутів освіти, взаємин із соціумом, державою, але й змісту дисциплін та методики їх викладання. Це стосується і викладання філософії. Ідеться про впровадження нових технологій, нових практик викладання дисциплін: візуально-образну практику. Проте не йдеться про усунення мовного викладання філософії. Маємо стверджувати, що консерватизм, догматизм, монолігічність у викладанні філософії не сприяє збільшенню зацікавленості у слухачів.

Потребують змін і форми проведення семінарських занять. Технологія вивчення, опанування філософії на семінарах у наш час не може будуватися в контексті монолігічної парадигми. Вивчення філософії – це намагання пізнати, розкрити, з'ясувати невідоме, що не існує в межах наявних уявлень. Викладання філософії в сучасній вищій школі потребує поєднання її академічного та публічного виміру.

Однією з причин кризи освіти є поява технологічної особистості та технологізація освіти як життєдіяльності людини. Нині ми є свідками переходу від культури слів до культури образів. Інтер-

нет та комп'ютер стають чинниками отримання знань. Сучасний стан креативних індустрій потребує оновлення знань у викладанні філософії: за наявності великої кількості підручників вони не висвітлюють новітні реалії сьогоденного життя у всіх його вимірах.

Філософія як навчальна дисципліна має стати не синонімом, не курсом абстрактних доктрин, положень, а курсом уважного подання і ставлення до життя людини. Нове ставлення до філософії у студентів можна сформувати, змінивши стан філософії в суспільному житті, котра, на жаль, у сучасних умовах існує як маргінальний духовний феномен.

Ключові слова: навчальна філософія, криза освіти, маргінальність філософії, зміни, форми навчання.

Криза освіти є однією з тих проблем, до якої звертаються філософи, педагоги, публіцисти, журналісти. Вітчизняні та зарубіжні дослідники зазначають, що криза освіти – це глобальне явище. Ми погоджуємося з думкою В. Шамрай, що «на наших очах виникає, народжується світ», де «вічному покликанню просто не залишається місця» [12, с. 90]. Її роздуми резонують із положеннями про причини кризи, котрі зазначені у роботах В. Андрущенко, Л. Бевзенко, О. Гомілко, С. Клепка, М. Култаєвої, Л. Горбунової, С. Пролєєва. Так, гострота кризи освіти зумовлена не її всебічністю, а тим, що освіта дедалі відчутніше не відповідає своєму фундаментальному покликанню. Її здатність забезпечувати саморозвиток суспільства та відображати культурні традиції зменшується як «шагренева шкіра», «випаровується» буквально на очах [9].

Освіта змінюється, як змінюється світ. В ювілейній доповіді Римського клубу (квітень 2018 р.) наголошується: «Старий світ приречений, новий світ невідворотний». Сучасне суспільство є досить складним та динамічним, про що свідчить неоднозначність визначення сучасного суспільства як «суспільства знань», «інформаційного суспільства», «технологічного суспільства», «мережевого суспільства», «постмодерного суспільства», «плинного суспільства» та інші. Кожне з цих визначень має право на існування, оскільки відображає як поліваріантність сучасного світу, так і полярність моделей освіти та множинність освітніх викликів.

Найявні освітні стратегії та практики не відповідають потребам сьогоденного дня, як наслідок – розпочинається процес девальвації знань та їх імітація, втрачається цінність знання як інтелектуального капіталу. Водночас комерціалізація освіти сприяє тому, що остання постає товаром у контексті формування ринкової свідомості, де відбувається нівелювання турботи людини про знання, як турботи про саму себе. Технологізація освіти зумовлює отримання знань за принципом «тут і зараз».

Для освіти головним пріоритетом має бути людина в її ціннісному вимірі. І це є одним з головних напрямів трансформації освіти. Повернення до людини в ціннісному вимірі означає формування своєрідного протектора бездуховності. Так, В.Г. Андрущенко зазначає, що доки суспільство не виховає нове покоління людей, які перспективно мислять (інакше кажучи, творчих людей), ми приречені «копірситися у багнюці», «переливати із порожнього», перебувати в «постійному транзиті безперспективності». Нова філософія освіти є філософією людини, котра існує в царині свободи [1, с. 11–13]. Однією з таких моделей, як вважають дослідники, є модель освіченої людини. Освічена людина, по-перше, не стільки людина «знаюча» навіть зі сформованим світоглядом, скільки підготовлена до життя, котра орієнтується в складних проблемах сучасності, здатна осмислити своє місце в світі.

Українська освітня реальність досить множинна. Вона долучає до себе не лише державні освітні установи: університети, академії, інститути, коледжі, технікуми, але й приватні та комерційні. Поряд із класичною освітою існують бізнес-освіта, телеосвіта, медіаосвіта тощо. Проте, як вказують дослідники, саме в класичній освіті майже відсутня особистісна орієнтація.

З метою вирішення наявних проблем пропонуються різні моделі, рішення, програми подолання кризи. Так, у «розвинутих європейських країнах відбувається складний, суперечливий процес переходу від системи, в якій хтось перед кимось і за щось має нести відповідальність, до системи стримування і балансу інтересів на всіх рівнях суспільства, регіону, місця, університету, в якому має діяти механізм взаємодії «зацікавленого суспільства (stakeholder)» та університету» [2, с. 73].

Ідеться про перехід системи освіти від принципу підпорядкованості інститутів освіти до принципів автономії та відповідальності перед суспільством за результати своєї освітньої діяльності. Відомий український філософ В. Табачковський цю ситуацію позначив як перехід від нормативно-репресивної педагогіки до педагогіки, яка включає в себе необмежене поглиблення та розширення меж людинознавства.

Вітчизняна освіта поставлена перед необхідністю осмислювати саму себе як умову не лише подальшого розвитку суспільства, але і виживання. Освітні практики, побудовані на принципах абсолютизації сцієнтизму, монолізму, авторитарності, вертикалі підпорядкування, консерватизму та одномірності навчання нині не відповідають вимогам сучасності і викликають значну критику.

Українське суспільство стурбоване тим, що відбувається «неоевакуація» молоді (термін В. Шевченко). Е. Рубін у публікації «SOS: наші мізки в небезпеці – вступна кампанія» зазначає, що причини такого процесу такі: на першому місці – диплом європейського зразка, на другому – незадовільні умови життя в Україні, на третьому – змога отримати кращі знання. Так, визначаючи кращі можливості для самореалізації, лише 7% українських студентів мають намір після закінчення навчання за кордоном повернутися додому. А ось тих, хто упевнений у своєму намірі шукати роботу в країнах ЄС, – 30%. Такі дані опитування від Інституту суспільних відносин (ISP). Таким чином, можна зробити висновок, що студенти прагнуть залишитися в Україні, коли переконаються у зможі отримати якісну освіту для реалізації власного потенціалу [10]. Постає питання: чому західні країни зацікавлені в залученні української молоді? Відповідь дуже проста: у сучасному світі основна боротьба відбувається за людські та інтелектуальні ресурси – за тих, хто завтра буде продукувати креативні ідеї, впроваджувати інновації, підвищувати ВВП, зрештою, наповнювати пенсійні фонди. Країни Східної Європи, що пройшли схожий шлях в 90-ті рр. XX ст., коли молодь почала шукати для себе нові можливості, нині намагаються компенсувати свої гуманітарні втрати, зокрема коштом українців. І це абсолютно нормально.

Варто підкреслити, що труднощі, пов'язані з ефективним використанням фахових знань, є тим фактором, котрий підсилює бажання молоді отримувати освіту за стандартами Західної Європи. Водночас для України характерна нестабільність ринку праці. Постає питання: «Чи можна подолати ці парадокси в освіті та житті шляхом перенесенням акцентів у процесі навчання зі «знання» на «компетенції»? Визначаючи найважливіші компетенції людини нової епохи, Л. Бевзенко дає відповідь: «Це вміння створювати свої світи, вміння занурюватися в них і вміння виходити з них. Це вміння побачити життя як простір різноманітних ігор, серед яких завжди є змога обрати свою, є змога її змінити на іншу і запропонувати свою власну. І тут важливо підкреслити – йдеться не про ті ігри-маніпуляції чи ігри-симуляції, що ними ще переповнений наш «приречений» світ, а про ігри, основані на щирості, чесності, мотивації самим процесом і азартом, що тут виникає» [3, с. 109]. Основу цих ігор, на її думку, становлять різноманітні життєві практики. Дослідниця зазначає: «Реальність реформ ми можемо побачити не в формальних правилах, а в повсякденних живих практиках, які відбуваються в рамках інституту освіти. І поки ці практики будуть описуватися в термінах «школа», «клас», «аудиторія», «вчитель», «викладач», «підруч-

ник», «урок», «завдання», «екзамен» і таке інше про відхід від модерних форматів і про реальні трансформації в освітньому житті говорити буде зарано» [3, с. 109–110].

В основі кризи – освітні виклики, які ставить суспільство перед системою освіти, яка, на превеликий жаль, не відповідає реаліям сьогодення. У цьому контексті криза освіти торкнулась і питання подальшої долі філософії в навчальному процесі. Одним із перших дослідників, котрий звернув увагу на переосмислення викладання філософії в університеті як навчальному закладі, став відомий польський вчений Марек Квек. У своїх працях він досить аргументовано подав значущу як для сучасного суспільства, так і для навчальних закладів європейського простору проблему існування філософії [4].

Його роздуми не знайшли широкого обговорення у вітчизняній освітній філософській спільноті, як і обговорення кризи самої філософії. Ідеї дослідника вважаємо інноваційними. Таких новацій кілька. На його думку, відбувається відхід від звичайного філософського проекту епохи модерну, змінюється роль і місце філософії не лише в університеті як навчальному закладі, але й суспільстві. Звернемо увагу на думку автора, що в сучасному світі доля філософії, як і доля університету як навчального закладу, складна. Він зазначає, що їх майбутнє залишається зовсім невідомим, адже глобалізація породжує нові освітні заклади, вітчизняні і закордонні освітянські центри, інститути віртуальної освіти, а також заклади змішаного типу. Продовжуючи ці думки, дослідник звертається до праці З. Баумана «Два нариси про модерну моральність», зазначаючи, що одну перспективу має філософія, іншу – самі філософи. Очевидно, філософія завжди існуватиме, чого не можна сказати про філософів, котрі змагаються із невблаганним зовнішнім світом, з яким дедалі менше шансів порозумітися. Він припускає, що філософія і гуманітарні науки не відіграють в освіті першорядну роль, оскільки закінчується епоха освіти як суспільної цінності, з'являються неоліберальні цінності та ідеали вільного ринку.

Криза освіти торкнулась не лише інститутів освіти, взаємин із соціумом, державою, але й змісту дисциплін та методик їх викладання. Виникає досить актуальне питання: чи відповідає зміст сучасної освіти питанням, що свого часу були артикульовані І. Кантом, актуальність яких зберігається і в наш час: «Що я маю знайти? Що я маю зробити? На що я можу сподіватися? Що є людина?». Філософія, починаючи з античності і до епохи високих технологій, залишається однією з навчальних дисциплін. Нині в Україні філософія викладається в 657 навчальних закладах, де студенти вивчають її в освітньому просторі, де існують вертикальна залежність, контроль, нормативи викладання. На жаль, без них поки що навчання не існує.

Зазначимо, що криза торкнулась як змісту викладання філософії, так і самих кафедр філософії. На жаль, філософія в навчальному процесі означена як загальноосвітня дисципліна, а не як «наука наук». Дійсно, чи можна за 30 чи 45 аудиторних годин у програмі бакалаврату вивчити філософію майже за її понад 2,5-тисячолітню історію? Навчальні заклади отримали змогу затверджувати програми філософських курсів: філософія викладається як історія філософії, історія української національної філософії, онтологія, соціальна філософія, антропологія. Чи не виникає за таких умов у студентів розуміння філософії як мішанини, гібридності? Це важливо враховувати, оскільки в навчальних закладах України навчаються 1,5 млн студентів.

Нині філософські знання набувають життєво-практичного сенсу, бо змінюється розуміння поняття «знання», що набирає різноманітних сенсів. Дедалі більш поширеним стає його інтерпретація як складника людського та соціального капіталу. Так, відомий американський філософ і соціолог Ф. Фукуяма наголошує, що знання – це цінності суспільства і соціальних груп, вони є матрицею інтелектуальної праці, домінантою в розвитку

сучасної економіки суспільного багатства і самої людини [11, с. 1–7]. Безумовно, знання не існує поза людиною, поза її інтелектуальною працею, воно є процесом і результатом життєдіяльності людини. Інноваційною у трактуванні поняття «знання» є точка зору американського дослідника Д. Тіса, котрий поряд із цим поняттям пропонує інше – «знаннєві активи». Знання, «знаннєві активи» виступають як необхідною складовою частиною концепції компетентнісного підходу в навчанні, так і сутністю людського капіталу. Сьогодні потребує такої настанови і практичних дій, коли знання стають не додатком до наявних знань, а саме атрибутивним фактором буття людини у всіх його різноманітних формах. Знання з філософії студенти одержують на I–II курсах. Та чи стають вони в подальшому «знаннєвими активами»?

Криза освіти, як вважають дослідники, є головним маркером, подією сучасності. Чому? Вона піддає критиці минулі практики класичної освіти, які торкнулися і викладання філософії. Ця криза є ефективним засобом впровадження нових технологій, нових практик викладання дисциплін. Йдеться про візуально-образну практику, що по-новому визначає засоби надання інформації: «схоплення» образу Хоми Брута у фільмі «Вій» чи словесне монотонне викладання витоків української філософії? Фільм «Клон» чи суха розповідь про наслідки технологізації життя/буття сучасної людини? Образ Спінози чи розповідь про Спінозу? Усе це різні практики донесення філософських ідей. Проте не йдеться про усунення мовного викладання філософії, підкреслюється актуальність мовно-образної парадигми. Маємо стверджувати, що консерватизм, догматизм, монологічність у викладанні філософії не сприяють збільшенню зацікавленості у слухачів.

Нині ми є свідками переходу від культури слів до культури образів. Максимою сучасної епохи є метафора: «Дайте мені образ, і я переверну світ». Не можна не вбачати філософського змісту фільму Д. Довженка «Земля», де надзвичайно гостро змальовується тема злами епох, ціннісних та моральних настанов, питань сенсу, які присутні в програмах філософського курсу. Можна скільки завгодно говорити про ідентичність людини, з'ясувати питання «Хто Я як людина?», але фільм В. Аллена «Зеліг» візуальними засобами дав відповідь на це питання.

На жаль, філософська рефлексія сучасних актуальних процесів занадто запізнюється, на чому вже попередньо було наголошено. І саме це вимагає нового оригінального філософського бачення сучасності.

Як вже зазначалося, у закладах вищої освіти філософія викладається на молодших курсах, студенти – це вчорашні школярі, в яких недовіра до загальних роздумів подається майже усією системою шкільної освіти. Це одна з причин, чому вивчення філософії студентами молодших курсів не виправдовує їхніх сподівань, вони розглядають її як такий предмет, що не вимагає серйозних розумових зусиль.

Потребують значних змін і форми проведення семінарських занять, бо саме семінар надає студентові змогу висловити свою точку зору, відійти від шаблонної відповіді на питання, що обговорюються. Тому ці проблеми мають бути актуальними і гострими. Варто пам'ятати, що «філософія є мова і думка вільної людини <...> якщо людина не потребує свободи, то і філософія їй ні до чого» [6]. Технологія вивчення, опанування філософії на семінарах у наш час не може будуватися в контексті монологічної парадигми. Тексти, звук, образи, мультимедійні засоби, книга, фільми тощо мають донести студенту, що філософія не є переказом тих чи інших мудрих думок чи цитат, а є намаганням пізнати, розкрити, з'ясувати непізнане, що не існує в межах усталених понять. Викладання філософії в сучасній вищій школі потребує поєднання її академічного та публічного виміру. Як зазначає М. Квек, «академічна філософія не так глибоко, як ми це собі сьогодні уявляємо, закорінена в струк-

тури знань, які здобувають і передають інституційно» [4, с. 10]. Таку настанову не можна ігнорувати, викладаючи філософію.

Сучасний стан креативних індустрій потребує оновлення знань у викладанні філософії: «Філософія не заради школи, а заради життя». Саме така настанова стає методологічно актуальною в наш час. Досліджуючи освітні виклики сучасності, необхідно звернути увагу на навчально-методичне забезпечення вивчення філософії [7]. Зазначимо, що за наявності великої кількості підручників вони не висвітлюють новітні реалії сьогоденного життя у всіх його вимірах. Нанотехнології, евтаназія, робототехніка, заміщення природного штучним – це нові стратегії, що мають бути означені на сторінках підручників.

Нині світ зіткнувся з дилемою: людина – здобувач чи пасивний споживач знань? Інтернет та комп'ютер стають чинниками отримання знань. М. Кастельс свого часу визначив людину як гіпертекст, що відповідає інформаційній сучасності. Вважаємо, що викладання філософії може набувати нових форм. Книжковий формат підручників змінюється на електронний, а електронним форматом підручника стають лекції викладачів. Актуальним постає питання: як освітній філософській літературі презентувати новітні матеріали, як їх донести до повсякденної практики викладання на лекціях і семінарах? Нині структура філософських підручників залишається такою, якою вона була в ХХ ст. Може, саме цими обставинами пояснюється скепсис студентської молоді до вузівської філософії, що викладена у підручниках, оскільки вона відірвана від досягнень сучасної науки, від тривог, екзистенційних страхів і безнадій, котрі виникають у технологічному суспільстві. Однією з причин кризи освіти є поява технологічної особистості та технологізація освіти як життєдіяльності людини. Це теж один із викликів сучасної реальності. Сучасний студент – технологічно залежна людина, таким чином він маніфестує новий тип, нову ідентичність. Студент «приймає» різні обличчя: людини, зануреної в інтернет, людини, котра клікає, медіатехнологічної людини та інші. Ми поділяємо таку точку зору, що вузівська філософія потребує проблемно-орієнтованих підручників, лекцій, методичних матеріалів для семінарів, які б відображали філософську позицію викладача.

Відбувається процес зміни начального філософського простору: поширюються інтернет-університети, інтернет-школи, масові онлайн-курси. З'являються інноваційні центри навчання, такі як «Містечко знань» у Дубаї, що започатковане у 2002 р. У ньому працює 31 навчальний заклад, що пропонує програми навчання тривалістю від одного до чотирьох років. У Катарі побудовано «Місто освіти», де розташовані відділення найтоповіших університетів США (Карнегі, Меллон, Корнап, Джорджтаун та ін.).

Філософія як навчальна дисципліна має стати не синонімом, не курсом абстрактних доктрин, положень, а курсом уважного подання і ставлення до життя людини. І такий її сенс дасть змогу студенту не розглядати вивчення філософії як «повинність». Нове ставлення до філософії у студентів можна сформувати, змінивши стан філософії в суспільному житті, котра, на жаль, у сучасних умовах існує як маргінальний духовний феномен. Безперечно, викладання філософії у закладах вищої освіти – складний процес, що потребує уваги не лише кафедр і викладачів. Свою думку має надати Міністерство освіти і науки України.

Отже, питання існування філософії як дисципліни потребує широкого компетентного обговорення в сучасних реаліях. Починаючи з маєтики і закінчуючи сучасними інноваційними технологіями, вивчення філософії – це не лише процес оволодіння новими знаннями, але й становлення творчої молоді, без якої неможливий подальший розвиток суспільства, бо «молодь – це один із ресурсів, котрий існує в кожному суспільстві і від мобілізації якого залежить його життєздатність» [5, с. 443]. Ця точка зору К. Манхейна є актуальною для українського суспільства, що обрала шлях вступу до Європейського

Союзу, і це вимагає перебудови системи процесу навчання. Сучасні виклики спрямовані на розробку і формування моделі, що буде відповідати вимогам часу, будуватися на основі нових освітніх парадигм.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В.Г. Філософія освіти в «за межі завтрашнього дня». *Філософія освіти*. 2008. № 1–2. С. 7–14.
2. Андрущенко В.Г. Соціальна відповідальність університету в умовах глобалізації. *Філософія спілкування: філософія, психологія, соціальна комунікація* : Наук.-прак. філософ. журнал. Харків : ХНТУСГ, 2017. № 10. С. 70–74.
3. Бевзенко Л. Криза освіти, сучасні соціокультурні трансформації та зміна повсякденних освітніх практик. *Філософія освіти*. 2018. № 2. С. 100–117.
4. Квек М. Місце філософії в університеті. Минуле, теперішнє, майбутнє. *Початок*. URL: <https://gerozytologium.amu.edu.pl/> (дата звернення 18.06.2019).
5. Манхейм К. Диагноз нашего времени / пер. с нем. и англ.; отв. ред. и сост. Я. М. Бергер и др. Москва : Юрист, 1994. 700 с. (Лики культуры).
6. Межуев В.М. Если человек не нуждается в свободе, то и философия ему ни к чему... URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/expertize/4955> (дата звернення 18.06.2019).
7. Мошинська О.Ю. Освітні виклики сучасності. *Danich Scientific Journal*. 2018. № 10.
8. Пилипенко С.Г., Мошинська О.Ю. Технологізація життя/буття людини. *Danich Scientific Journal*. 2017. № 7. С. 53–56.
9. Пролєєв С.В. Призначення філософського журналу у дзеркалі статистики. *Філософська думка*. 2010. № 6. С. 137–142.
10. Рубін Е. SOS: наші мізки в небезпеці – вступна кампанія. URL: <https://forum.pravda.com.ua/> (дата звернення 18.06.2019).
11. Фукуяма Ф. *Великий разрыв* / пер. с англ. под общ. ред. А.В. Александровой. Москва : Изд-во АСТ, 2003. 476 с.
12. Шамрай В. Інституційна криза освіти: соціокультурні виклики. *Філософія освіти*. 2015. № 1 (16). С. 89–104.

PHILOSOPHY AS AN ACADEMIC DISCIPLINE IN THE SITUATION OF EDUCATION CRISIS

Liudmyla Denisko

*Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture
Educational and Scientific Institute of Business and Management,
Department of UNESCO “Philosophy of Human Communication”
and Social-Humanitarian Subjects
Alchevskych str., 44, 61004, Kharkiv, Ukraine*

Svitlana Pylypenko

*Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture
Educational and Scientific Institute of Business and Management,
Department of UNESCO “Philosophy of Human Communication”
and Social-Humanitarian Subjects
Alchevskych str., 44, 61004, Kharkiv, Ukraine*

Olena Moshynska

*Yaroslav Mudryi National Law University,
Department of Foreign Languages № 1
Pushkinska str., 77, 61024, Kharkov, Ukraine*

Modern society is quite complex and dynamic. This is evidenced by the ambiguity of the definition of modern society, reflecting the polarity of education models and the plurality of educational challenges.

Various models, solutions, programs to overcome the crisis are offered to solve existing problems. It is about the transition of the education system from the principle of subordination of educational institutions to the principles of autonomy and responsibility to society for the results of its educational activities.

Educational practices built on the principles of absolutisation of scientism, monologism, authoritarianism, vertical subordination, conservatism and one-dimensional teaching today do not meet the requirements of modernity and cause considerable criticism. For education, the main priority must be a person in its value dimension. And this is one of the main directions of transformation of education.

Today there are difficulties associated with the effective use of professional knowledge. This increases the desire of young people to receive education in accordance with Western European standards. The crisis of education has affected not only educational institutions, relations with society, state, but also the content of disciplines and methods of teaching them. This also applies to the teaching of philosophy. It is about introduction of new technologies, new practices of teaching disciplines: visual practice. However, this is not about eliminating the linguistic teaching of philosophy. We have to say that conservatism, dogmatism, monologism in the teaching of philosophy do not contribute to increasing the interest of the audience.

There is a need for changes and forms of seminars. The technology of studying, mastering philosophy at seminars in our time cannot be built in the context of a monologue paradigm. The study of philosophy is an attempt to know, to disclose, to find out unidentified things that do not exist within existing representations. Teaching philosophy in modern high school requires a combination of its academic and public dimension.

One of the reasons for the crisis of education is the emergence of technological personality and technology education as human life. Today we are witnessing a transition from the culture of words to the culture of images. Internet and computer are becoming factors in gaining knowledge. The current state of creative industries requires updating knowledge in the teaching of philosophy: With a large number of textbooks, they do not cover the latest realities of today's life in all its dimensions.

Philosophy as a discipline should not become synonymous with, not the course of abstract doctrines, provisions, but the course of attentive representation and attitude towards human life. A new attitude to the philosophy of students can be formed by changing the state of philosophy in public life, which, unfortunately, in modern conditions exists as a marginal spiritual phenomenon.

Key words: educational teaching, crisis of education, marginality of philosophy, changes, forms of teaching.